

RIADÓ

ÍRTA

BOROSTYÁNI NÁNDOR

Ára 50 kr.

BUDAPEST.

GRIMM ÉS HOROVICZ.

1878.

I.

Bontsátok ki a zászlókat!

„ . . . Csak egy szót!
Csak emeld föl, csak mozdítsd meg zászlód,
S lesz sereged ezer és ezernyi,
Kész meghalni, vagy diadalt nyerni!“

Petőfi.

Meg tudjátok óvni érdekeinket békés úton?
Úgy, a hogyan azt Magyarország s a monarchia
hatalmi állása s biztonsága igénylik? Jó. Ha nem:
akkor

Csatára föl! Csatára!

Bontsátok ki a zászlókat a király, a nemzet,
a monarchia érdekében. Viseljetek annyi népszerű-
letlen háború után végre érdekeinknek és érzel-
meinknek megfelelő hadjáratot. Villogtassátok meg
a kardot, a helyett, hogy pazarolnátok a szót s a
tintát! . . .

Szörnyűk ugyan a háború iszonyai s drága
folyadék a honfivér.

De van szörnyebb: az ellenségünk által
érdekeink rovására diktált, lassan ölü
béke!

De van drágább: a haza léte és jövője! . .

Fújjátok meg hát a harczi kürtöket, verjetelek ria-
dót a dobokon. Ha Oroszország ellen viszitek csa-
tatúzbe zászlóitokat: feledve lesz a keserűség s a

fölháborodás, melyet külpolitikátok eddigi iránya által előidéztek.

Itt az alkalom helyrehozni a hibákat. Itt az idő helyt állani veszélyeztetett érdekeinkért. Ragadjátok üstökön a szerencsét, melyet a helyzet kínál!

Európa magához kezd térni aléltságából. Közelgő fergeteg tompa dőreje gyanánt hangzik a san-stefanói béke által keltett elégtelenség és fölháborodás moraja. Majdnem mindenütt forr és kavarog a düh Oroszország ellen, mely a „humanizmus“ álcája alatt félig kiölt egy nemzetet, keztyüt dob a világrésznek s brutális kézzel forgatja föl az európai egyensúlyt.

Ne legyetek hát törpék, kicsinyhitűek és botorak, midőn az események azt követelik tőletek, hogy nagyok, bátrak és eszesek legyetek.

A politika, melyet eddigelé űztetek, nem a nemzet politikája volt. A mit ti „keleti politikátoknak“ neveztek, az egyáltalán nem volt politika. Ti nem voltatok sem konzervatívek, sem radikálisok a külpolitika terén. Ti csak ügyetlenek és erélytelenek voltatok. De a szerencse sarkaitokhoz tapadt. Anglia megemberelte magát, s szövetségében levághatjátok a monarchiánk köré tekerőzött orosz hydra fejeit.

De ölbe tett kezekkel az eddigi úton ne haladjatok tovább. Ez az út iszonyú katastrófák felé vezet. . . .

Ha nem akartátok föntartani a török uralmat, megkellett volna, s meg kell akadályoznotok még, hogy a porta helyett Oroszország uralja a Balkán-félszigetet. De ti eddigelé csupán előmozdítottátok a Törökország fölbomlására vezető eseményeket, veszélyeztettétek a monarchia

biztonságát s bizalmatlanságot keltettek politikák iránt, anélkül, hogy Oroszország respektálta volna a békekötésnél érdekeinket.

Érdemes volt kockáztatni az orosz barátságért — mely immár álnok és csalfa barátságnak bizonyult — a monarchia biztonságát? Érdemes volt telerakni miatta az országot az elégtelenség gyúanyagával? Vigyázzatok, nehogy eldobjátok a szikrát, mely lángtengert vonhat maga után! Ha azt akarjátok, hogy a nemzet tisztelje a törvényességet s meghajolják kötelességszerűleg az alkotmányos állami hatalom előtt: tiszteljétek a nemzet akaratát és érzelmeit s ne üz-zetek játékot az alkotmányosságból...

Még sokat, talán mindent helyre lehet azonban hozni. Anglia nem hajlandó belenyugodni az Oroszország által — Európa beleegyezése nélkül — létrehozott tényékbe. Franciaország lerázni készül a passivitás politikájának békóit. A hellenismus kártyáját ki lehet játszani a slavismus ellen. Konstantinápolyban hatalmas párt működik az orosz-török szövetség ellen. Románia pártfogókat keres Európában a moskovitismus ellen.

Megértitek a helyzet követelményeit? Jóvá akarjátok tenni az elkövetett hibákat? Megakartok szabadulni a panslavismus lidérczétől? Belátjátok hogy itt a cselekvés pillanata? Ha igen, s Oroszország meg nem hátrál:

Csatára föl! Csatára.

II.

„Esetrül-esetre.“

„Az általam képzelt állásfoglalásnak következő alapokon kell nyugodnia:

1. Garancia aziránt, hogy Oroszország semmiféle ürügy alatt sem gondolhasson hódításra; 2. hogy ne követeljen kárpótlást a hadiköltségekért; 3. hogy a semleges hatalmak kereskedelme ne semmisíttessék meg; 4. hogy végeredmény gyanánt a porta ezidőszerinti souverain jogai egyikében se csorbíttassék meg.

(Kivonat egy herczeg Metternich által 1825. július 13-án Ischlből Gentzhez intézett levélből. ¹⁾)

Ha az utóbbi napok folyama alatt beállott volna, vagy a közelebbi napokban beállana is a rég óhajtott üdvösebb fordulat a bécsi kabinet magatartásában: azon meggyőződésünk, hogy gróf Andrassy a század legnagyobb horderejű kérdésével szemben magasabb irányeszmék s programm nélkül foglalt állást — nem módosulhat. Szakított az osztrák keleti politika hagyományaival. „Esetről-esetre“ állapította meg politikáját. A következés az volt, hogy „esetről-esetre“ ért vesereséget.

Hogy a terebesi gróf, egyéb előnyös tulajdonságai daczára, nem fog elég államférfíui genialitással bírni a monarchia hajójának kalauzolására európai hullámverés idejében: azt előre látták azok, kiknek a hatvanas években szerencsájük volt köze-

¹⁾ „Aus den Papieren des Grafen von Prokescsh-Osten.

lebbi ismerősei sorába tartózkodhatni. Gróf Andrássy nem szeret s nem tud behatolni a kérdések mélyébe. „Gavallér politikus“, ki gazdag ötletekben s megvethetni véli azon tanulságokat, melyeket más államférfiak nem kicsinylendő fáradozással vonnak ki a történelem s a diplomáciai szövevények tanulmányozásából. Lehet, s melegen óhajtjuk, hogy gróf Andrássy politikájával utóvégre oka legyen megelégedve lenni nemzetének. De ez — ha ugyan bekövetkezik — nem fogja módosíthatni a későbbi kor történetírójának részrehajlatlan ítéletét. A legutóbbi három év története sokkal élénkebben tükrözi vissza a bécsi kabinet által elkövetett hibákat, semhogy azokat majdan e válságos korszak történetírója kárhoyztatás nélkül hagyhatná

A podgoriczai mészárlástól s a hercegovinai zavarok kitörésétől kezdve a san-stefanói békekötésig elég alkalma volt a külügyérnek föleszmélni és visszarettenni azon politikától, melyet követett. De gróf Andrássy nem fontolta meg, minő iszonyú lavinát hoz mozgásba, midőn a délszlávokkal kaczerkordova, eljárása által ellenállásra bátorította a boszniai s a hercegovinai lázadókat.

Azt mondhatnák ugyan nekünk, hogy a bécsi kormánynak föl kellett használnia ezen alkalmat, hogy a porta keresztény alattvalóinak érdekében föllépjen; már csak azért is, nehogy a délszlávok kizárólag Oroszországban lássák protektorukat. Ezt a mentséget azonban nem fogadhatjuk el. Gróf Andrássynak tisztában kellett volna lennie magával aziránt, hogy föllépésének gyümölcssei csakis Oroszország ölébe fognak hullani. A szent-pétervári diplomácia rég megkezdte már a hadjáratot a porta ellen az izgatás harcmezéjén, midőn külügyminiszterünk indít-

tatva érezte magát fulmináns jegyzékeket intézni a portához.

Gróf Andrássy nem az osztrák-magyar, hanem az orosz befolyás kezére dolgozott hát, midőn a porta szláv alattvalóinak érdekében követelést követelés után menesztett Sztambulba. Az emissáriusok s a rubelek által „megdolgozott“ délszlávok nem Ausztria-Magyarországtól, hanem Oroszországtól várták a fölszabadítást, azon jóakaratu támogatás daczára, melyben báró Rodich a felkelőket eleinte részesíté.

A délszláv mozgalom dédelgetése által gróf Andrássy először adta bizonyosságát annak, hogy a keleti kérdés megoldására nézve nincs programja. Nem akadályozta meg, sőt hozzájárult a Törökország megsemmisülésére vezető eseményekhez, anélkül hogy számot adott volna magának arról, hogy mi történik majd az orosz győzelem esetében.

De ha a külügyminiszter kezdettől fogva nem volt tisztában magával az iránt, minő „formába“ öntössék a török uralom bukása után „a megolvasztott érez“: akkor jobb lett volna megbecsülni a „tradicziót“ s Törökország integritásának föntartását tűzni ki politikája vezérelvéül.

Az orosz hadjárat, mely San-Stefanóig vezette a moszkovita birodalom harezosait, elmaradt volna, ha Ausztria-Magyarország kijelenti a múlt év tavaszán, hogy nem tűrheti meg, mikép Oroszország „Európa“ nevében támadja meg a portát.

Nagy államférfiul tette nyílt akkor alkalma gróf Andrássynak. Angliában, daczára a Gladstone által inscenált orosz-barát meetingeknek, az orosz hadüzenet mély felháborodást keltett, mely-

nek Derby lord élénken s erőteljesen adott kifejezést azon sürgönyében, mely visszautasítja azon állítást, mintha Európa hatalmazta volna föl Oroszországot a porta elleni háborúra.

Ausztria-Magyarország nem állott volna elszigetelve az orosz hadjárat elleni tiltakozással. Anglia követte volna példáját.

Dajkamesét regél az nekünk, ki azt állítja, hogy ily föllépés által monarchiánk földézte volna az európai háborút. Nem! A nagyhatalmak ez esetben hihetőleg kényszerítették volna a portát a stambuli konferencia javaslatainak elfogadására, miáltal a már kardot rántani akaró Oroszország „becsülete“ is meg lett volna óva.

Gróf Andrássynak jóeleve számolnia kellett volna azzal, minő roppant átalakulásoknak néz elé Európa keletje, ha Oroszországnak megengedtetik karddal vágni ketté a keleti kérdés gordiusi csomóját. Azt csak nem hihette a külügyér, hogy Oroszország, mely egy nagyszabású hadjáratot indított meg, meg fog elégedni győzelem esetében holmi platonikus eredményekkel? Oroszországnak a török uralom megdöntésére irányzott évszázados törekvései kétségtelenné teszik, hogy a moszkovita államférfiak Törökországot mindenkor oly articsókának tekintették, melyet levelenként kell elkölteni.

Vagy a czár „becsületszavában“ bízott gróf Andrassy? A reichstadi találkozás alkalmával adott orosz Ígéretekben?

Az idő, midőn a becsületszónak a politikában még súlya volt, rég letűnt. A fejedelmek által adott becsületszavak értéke egyáltalán fölötte képtessé lett, mióta a nemzeteknek alkalma nyílt tapasztalni, mily könnyedén teszik túl magukat bizo-

nyos uralkodók az ünnepélyesen fogadott eskükön is. Hány európai fejedelem vált már esküszegővé, noha megfogadta, hogy tiszteletben fogja tartani az alkotmányt.

Lovaglás és eszes fejedelem, ki szem előtt tartja, hogy ő „első nemes embere“ országának, egyáltalán óvakodni fog lekötni becsületszavát a nemzetközi politika valamely kérdésében. Mert legyünk igazságosak: bármely magánember könnyebben maradhat ura szavának, mint a fejedelem, ki ily kérdésben köti le szavát. Az orosz közvélemény például már most is elégedetlen a kivívt eredményekkel. Rosszalja, hogy kormánya nem oldotta meg radikálisan a keleti kérdést. Helyteleníti, hogy a „fölszabadítás“ műve csak félig lett befejezve s Konstantinápoly meghagyatott török kézben.

Pedig Sándor czár megszegte szavát ^hódítóvá vált. Nem valószínű-e, hogy trónját veszélyeztette volna, ha ura marad szavának s nem foglal el egy talpalatnyi területet sem?

íme, miért nem szabadna az uralkodóknak becsületszavukat adni a nemzetközi politika kérdéseiben. De építeni ily szavakra s függővé tenni tőlük a legnagyobb horderejű eseményekkel szemben egy legközelebről érdekelt állam magatartását: ez a legvégzetesebb hibák egyike, melyet államférfin elkövethet.

Akármiben keressük azonban kulcsát gróf Andrassy szerencsétlen eljárásának: az kétségbevonhatlan, hogy sarkalatosán hibázott, midőn megengedte és lehetővé tette, hogy Oroszország az eredménytelen stambuli konferencia után magához ragadja a keleti kérdés megoldását.

De Ausztria-Magyarország akkor le volt már kötve a „háromcsászári viszony“ által. Gorcsakoff és Bismarck herczegek tisztában voltak már aziránt, hogy a bécsi kabinet nem fog nehézségeket támasztani Oroszország akciója ellen.

Anglia elszigetelve maradt s ez egygyel több okot képezett a Gladstone-féle békepártra nézve, hogy a háború czéltalanságának, veszélyességének és „kereszténytelenségének“ hangoztatása által megkösse a kormány kezeit.

A történelem első sorban a bécsi kabinetet fogja felelőssé tenni azért, hogy Európa megengedte Oroszországnak kibontani a panslavizmus zászlóit s oly átalakulásokat idézni elő a Keleten, melyeknek vészhozó következményeivel hosszú időn át kellend számolnia t ö b b é - k e v é s b é minden hatalomnak.

III.

A nemzet kötelessége.

„Megint beszélünk s csak beszélünk,
A nyelv mozog s a kéz pihen;
Azt akarják, hogy Magyarország
Inkább kofa, mint hős legyen.“

Petőfi.

Minek fognak tartani bennünket majdan utódaink, ha a történetíró által „sine ira et studio“ megírt tanulságos eseményekből tájékozást merítenek maguknak kormányférfaiknak, törvényhozóink s a nemzet összesége által követett magatartásról?

Három év óta látjuk tornyosodni fejünk fölött a fergeetet. Láttuk, hogyan vitt bennünket ezen időtartam alatt a bécsi kabinet politikája egyre közelebb a veszélyek örvényéhez. Láttuk, hogyan lépett közbe külügyi kormányzatunk a legyőzött szerbek érdekében; hogyan támogatta a konstantinápolyi konferencián Oroszország követeléseit; hogyan nyugodott bele a párisi szerződés megsértésébe, szegte meg a semlegesség kötelmeit a háborút indított Oroszország előnyére, engedte meg Szerbia másodszori harczbavonulását, s tette végre lehetővé magatartása által, hogy az orosz seregek a márványtenger partjáig vonulhassanak.

Láttuk mindezt, anélkül hogy túladtunk volna azon kormányon, mely Magyarországon — amellet, hogy ugyanazon időben a legkárosabb közgazdasági alkura lépett Ausztriával — még e külügyi politika támoszlopává is vált.

Ne vádoljuk kizárólag a törvényhozást! Az a csüggettség, servilis önmegadás és következetlenség, mely a Tisza-kabinetet és parlamenti többségét jellemzi, többé-kevésbé az egész nemzet osztályrésze ez idő szerint. Panaszkodunk és szidjuk a kormány politikáját, de ha választásra kerül a sor: azon jelöltre adjuk szavazatunkat, ki az uralgó többséghez szit. A legutóbbi választások óta időközben sok képviselői hely ürült meg, de az ellenzék csak néhány kerületet hódított. Mi azonban azt mondjuk, hogy egyetlen magyar kerületben sem lehetne kilátása a megválasztásra kormánypárti jelöltnek, ha a választók nemcsak ajkukon, hanem szívükben is hordanák a hazafiságot s az önzetlenséget.

Ha volt valaha kormány, melynek támogatása azonos a nemzet legvitalisabb érdekeinek fölálodo-

zásával, úgy a jelenlegi az. Ez a kormány fenyegeti Magyarország államiságát, midőn Ausztriával oly kiegyezést köt, mely közvetve és közvetlenül a legsúlyosabb terheket róvja hazánkra, elszegényíti a nemzetet s ekkép azon veszélyt idézi föl, hogy Magyarország képtelen lesz főállni, mint önálló s belügyeit függetlenül elintéző állam.

S oh! koldus állam, elszegényedett nemzet fölött könnyű uralkodni. Ily nemzet értelmiségéből lassanként hivatalzomjas tömeg válik. A polgári erények: a lángoló haza- és szabadságszeretet, az önzetlenség, a megvesztegethetlenség, a közügyek iránti haszonleséstől ment buzgalom, az erős jogérzet, a jellemeszilárdság kihálnak oly társadalom köréből, melynek vezérszerepre hivatott intelligenciája is arra van kényszerítve, hogy hajhászsa a kormány kegyét, csakhogy megélhessen.

Az az állítás, hogy minden nemzetnek olyan kormánya van, minőt megérdemel, túlzott talán, de nem épen alaptalan. Kikből alakul a kormány? A parlamenti többség tagjainak köréből. Ki alakítja a parlamenti többséget? A választók többsége.

Nem panaszszal és sopánkodással, hanem tetteivel és szavazataival háríthatja el azért csupán a nemzet magától azon politikát, mely ellentétben áll legbensőbb érzelmeivel s érdekeivel.

Nelson, a trafalgári ütközet előtt, csupán e szavakkal bátorította tengerészeit: „Anglia elvárja, hogy mindenki közületek meg fogja tenni kötelességét.“

S a trafalgári ütközet eredménye újabb levelet fűzött Anglia tengeri diadalainak babérkoszorújába.

Teljesítsük mi is hazafias kötelességünket

mindannyian a szavazó vedernél, nem hallgatva másra, mint meggyőződésünkre s számúzve tölünk e pillanatban minden kicsinyes érdeket: s akkor egy hatalmas lépéssel államiunk közelebb a diadalhoz.

Ellenkező esetben megérdemeljük, hogy Tisza Kálmán itthon játsza — mamelukjai kegyéből — a diktátort, gróf Andrássy pedig Bécsben fumi-gáija a magyar közvéleményt.

Üres ígéretekkel s majdnem ünnepélyes alakban adott biztatásokkal aligha vezette még félre a közvéleményt annyira kormány, mint a Tiszakabinet. A külügyi politikára vonatkozólag tett nyilatkozataiban a tények elferdítése, sőt eltagadása egyik legfőbb fegyverré vált e kormány kezében a parlamenti ellenzékkal s a közvéleménnyel szemben.

Ha kérdezték a kormányt, hogyan egyeztethető össze a semlegességgel, hogy a galicziai vasutak vonatszámra szállítják a hadi-szert osztrák területen át az oroszoknak: a kormány kereken kijelentette, hogy ilyesmi nem történik. Ha aziránt interpellálták, való-e, hogy Bécsben Bosznia s aHerzegovina megszállását tervezik, s egyúttal fölszó-lították érdekeink megóvására: a kormány nem késett kijelenteni, hogy senki sem szándékozik változtatni „a hatalmi és birtoklási viszonyokon“ s hogy érdekeinkkel ellentétben álló államalakulásokat nem fogunk megtűrni. *)

*) A képviselőház 1877. jún. 26-diki ülésében Tisza Kálmán miniszterelnök többek között határozottan kijelenté, hogy külügyi politikánk célja kezdettől fogva következő volt: „Megőrizni a békét mindenesetre pedig megtartani az akció szabadságát arra, hogy bármily viszonyok között meggátolhassuk az oly alakulások létrejövetelét, melyek a magyar-osztrák monarchia vitális érdekeivel ellenkeznek.“

Mondotta ezt pedig Tisza Kálmán kevéssel azután, hogy részt vett az 1877. június 20-án Bécsben tartott közös minisztertanácsban, mely fölhatalmazta gróf Andrássyt belátása szerinti időpontban elrendelni a katonai intézkedéseket Dalmáciában és Horvátországban Bosznia s a Hercegovina megszállása céljából.

A kormány lépten-nyomon port hintett a közvélemény szemébe, papírkosarába dobva a haladéktalan fegyveres akcióért sürgető népgyűlési határozatokat. Tudva, hogy föltétlenül számíthat parlamenti praetoriánusai odaadó támogatására, s ismerve a hirtelen föllobbanó és csakhamar kialakuló „magyar szalmatüzet”: hagyta keseregni és frázisokat gyártani a népgyűlési szónokokat.

A legutóbbi budapesti népgyűléssel, mely következményeiben a kormányelnök palotája előtt zajos tüntetésekre vezetett, aztán ezen mozgalom is megszűnt országszerte. A Verhovay ellen lazítás címén megindított, de „közcsend-háborításra” redukált pör oly páni félelmet keltett a „vitéz és szabadságszerető” magyar nemzet körében, hogy az 1848-49-diki „névtelen hősök” ivadéka között mai napig sem akadt széles ez országban oly bátor férfiú, ki új tápot mert volna adni az egy csapásra kialakult népgyűlési mozgalomnak.

Mitől félünk hát, hogy szavunkat sem merjük hallatni? Tisza Kálmán korlátozta ugyan időközben a gyülekezési jogot, de a lehetőség még mindig meg van, a macchiavellistikus szövegezésű rendelet daczára is, népgyűléseket tartani. Nem akadnának polgárok, kik magukra mernék vállalni a rendelet értelmében a felelősséget?

Az erkölcsi bátorság és hazafias kötelességérzet kétségbeejtő hiányáról tanúskodnék az, ha

nem élnénk a gyülekezési joggal a rajta történt reakzionárius irányú megszorítás cl a c z á r a, csupán azért, mert félünk a felelősségre-vonatás eshetőségétől. Hát meg van az írva, hogy a népgyűlésnek múlhatlanul zavargással kell végződnie? Ép azért, mivel e rendelet célja annyira megnehezíteni a népgyűlések létesülését, hogy a gyülekezési szabadság illuzoriussá tétessék: kellene egy ember gyanánt sorompóba lépünk a reakció útjára tért kormány ellen.

A politikai jellegű pörök rémképtől nem szabad megijednie a hazafiaknak. Felsőbb bíróságaink függetlensége elég garanciát nyújt arra nézve, hogy az államügyészi inspirált túlbuzgóságnak meg fognak vonatni a kellő határai.

Félre tehát a csüggedéssel s a bátortalansággal!

Ha a kormány azért tette közzé referjét, hogy elfojtsa a nemzet tiltakozó szavát a külpolitikánk által követett irány ellen: mutassuk meg, hogy nem lehet elnémítani e nemzetet akkor, midőn legvitalisabb érdekeiről szándékoznak határozni. Népgyűléseket azért! Pezdüljön életre és tettekre a dermedt nemzettest.

IV.

Herczeg Metternich 1828-ban és gróf Andrássy 1877-ben.

„Megbocsáthatlan hibát vélnék elkövetni, ha oly hatalom megnagyobbításán működnek közre, mely rettenetes szomszéd s fenyegetővé válhatik egész Európára nézve.“

(Kivonat egy Nagy Frigyes által 1769. január 23-án Benoithoz írt levélből.) *)

„Még mindig azon régi panaszszal állok elő, hogy kívülem senki sem méltányolja teljes fontosságában Bécsben a török-görög complicatiót. Legbensőbb meggyőződésem, hogy ma ez a hasonlíthatlanul legfontosabb ügy, mely bennünket érdekel. Történjék bármi Spanyolországban, vagy Portugáliában, Észak- vagy Délamerikában. Ha megnyugtat bennünket az öntudat, hogy megtettük kötelességünket s teljes erőnkkel nehezítettük meg a rossz ügy győzelmét: akkor nyugalommal várhatjuk az eredményt. Ausztria nem fog meginogni alapjaiban, ha ama távol tartományokban keresztül-kasul bomlanék is minden. Egészen másként áll azonban a dolog a keleten velünk szomszédos tartományok sorsát illetőleg. Itt politikarendszerünk föntartásáról vagy bukásáról van szó. Itt ránk nézve élet vagy halál forog kockán.“

(Kivonat egy levélből, melyet Metternich herceg alter-ego-ja Gentz intézett 1824. április 25-én báró Ottenfels osztrák meghatalmazotthoz Konstantinápolyba. ²⁾)

Oroszország háborút indított a porta ellen s bevégezte azt diadalmasan, mert vas következte-

¹⁾ „Polens Auflösung v. E. v. d. B r ü g g e n, 342 l.

²⁾ „Aus den Papieren des Grafen von P r o k e s c h - o s t e n.“

tességgel ragaszkodott hagyományos politikájához.

Ausztria-Magyarország lehetővé tette e háborút, útját egyengette az orosz hadak előnyomulásának Konstantinápolyig s vereséget szenvedett érdekeinek sphaerájában, mert szakított hagyományos keleti politikájával.

Gróf Andrássy s azon magas körök tehát, melyeknek politikáját képviseli, nem fontolták meg, hogy monarchiánkra nézve az lett volna a leghelyesebb magatartás a keleti kérdéssel szemben, melyet Oroszország követ, t. i. a politikai tradíciókhoz való ragaszkodás. Egy s ugyanazon alapirány daczára ez esetben az orosz s az osztrák-magyar keleti politika utjai soha sem futottak volna párhuzamosan.

A bécsi kabinet által követett hiba annál végzetesebb, mert Oroszország azon hatalom, mely legveszélyesebb monarchiánkra nézve. A keresztény erkölcstan szerint igen üdvös tett ugyan jót mivelní ellenségünkkel is. A politikában azonban más elvek irányadók. F ő l f al ni, vagy fő l fal a t ni — ez körülbelöl azon alternatíva, melyhez képest az irányadó államférfiaknak meg kell állapítani politikájukat. Jaj azon államoknak, melyek nem tudnak kalapácsok lenni s kormányférfiaik viszsza politikája által arra vannak kárhóztatva, hogy folyvást az üllő vas szerepét játszák!

Oroszországnak, e legveszélyesebb ellenségünknek czéljait előmozdítani azért egyértelmű ön gyengítésünkkel s állami, sőt nemzet-i létünk koczkáztatásával.

E nagy birodalom, mely már a háború előtt közvetlen szomszédunk volt északról és északkeletről, egy egész világrész súlyával nehezedik nyu-

gotra. Nagysága, hatalma, a politikáját vezérlő hódítási tradíciók s mindenekelőtt a szláv törzsek fölött gyakorlott protekciója, mely kezébe nyomta a panslavizmus lobogóját — fenyegetővé teszik monarchiánk biztonságára nézve. Nemcsak nagy segélyforrások fölött rendelkező hódító állammal, hanem oly nemzettel van dolgunk, mely „Európa regenerációjára“ véli hivatva magát s valamennyi szláv törzs egyesítését tekinti kormánya legnagyobb föladataul.

Az orosz nép, bármit tartsunk hazája félbarbár viszonyairól, oly tulajdonságokkal bír, melyek nagy erő kifejtésre képesítik. A vallás — noha befolyását gyengítették is a társadalom műveltebb rétegeiben utóbb elterjedt radikális, jobban mondva socialista és communista tanok - - még mindig központját képezi az orosz nép egész léteinek. Az ő vallása az egyedüli igaz és üdvözítő vallás, melynek közössége — szerinte — egyesíti egy nagy nemzetcsaláddá valamennyi hívőket, bármely néptörzshöz tartozzanak is. A cár a közönséges orosz fölfogása szerint nemcsak világi uralkodó, hanem isten földi helytartója s a vallás látható feje.

E vallási világnézetben fekszik egész titka az orosz politikának. I. Péter cár volt ugyan az, ki e politikát világtörténelmi jelentőségre emelte, de már jóval előtte a moszkvai cárok úgy tekintették magukat, mint a keletrómai Caesarok utódait s a keleten élő, orthodox vallású keresztények védnökeit. Az orosz politikát az anyatejjel szívja be minden orosz, csakhogy a mi a népnél az érzelem, az az orosz udvarnál a hidegen számító ész dolga.

E politika, mint mondtuk, a vallásban gyökerezik. Nehány évtized óta azonban a n e m z e -

tiségi kérdés is hozzájárul — még pedig hatalmas mérvben — e politika népszerűsítéséhez és megerősítéséhez.

A jelen század elején Oroszország még nem tett különbséget az ozman-uralom alatt élő szláv és nem szláv keresztények között. Ügynökei izgatásának színhelyét nem Bulgária, Szerbia, Hercegovina vagy Bosznia, hanem Moldva- s Oláhország s a görög tartományok képezték. Itt — tehát nem szláv törzsek között — vetette meg Oroszország akkor emeltyűit, hogy megdöntse a török uralmat.

Kivonta a jelen század huszas éveinek eseményeiből az európai diplomácia a tanulságot?

Dehogy. A történelem ismétlődött, s hogy így történt, annak kizárólag a diplomácia élehetlensége képezi okát.

Ötven évvel ezelőtt a görög szabadságharcz nyújtott ürügyöt Oroszországnak beavatkozni a porta s föllázadt alattvalóinak ügyébe. Ezúttal a bosnyákok s a bolgárok magatartása szolgáltatta ezen ürügyöt.

Ötven évvel ezelőtt Nesselrode orosz államkancellár ámitotta Európa diplomáciáját azon biztosítással, hogy Oroszországtól távol áll minden hódítási szándék, ezúttal Gorcsakoff herceg hangsúlyozta lépten-nyomon a sz.-pétervári kabinet politikájának „önzetlenségét.“

Ötven évvel ezelőtt I. Sándor és Miklós czárok utasították el maguktól a területszerzés szándékát, azt mondvá, hogy Oroszország csupán a keleti keresztények helyzetén akar javítani — ezúttal pedig II. Sándor czár biztosította a világrészt, hogy egyedül a humanismus vezérli hadait a Prúthon s a Dunán keresztül.

S ötven évvel ezelőtt, mint legutóbb az orosz kormány, diplomáciai cselszövényei által oly viszonyokat tudott létrehozni, hogy mintegy a nagyhatalmak megbízásából küldhette seregeit Törökország ellen.

Az akkori osztrák diplomaták közül Gentz, Ottenfels s az akkor még pályája kezdetén álló Prokesch-Osten azonban teljes tudatában voltak azon veszélyeknek, melyek Ausztriát az orosz kabinet keleti törekvései által fenyegetik. Maga Metternich, a mindenható osztrák államkanczellár, noha Törökország főállását Ausztria érdekében szükségesnek tartotta, elkövette a hibát, hogy magatartása által lehetővé tette az orosz hadjáratot, mely a Balkán áthágására s az 1829. szeptember 14-én aláírt drinápolyi békére vezetett. Hogy e béke Törökországra nézve aránylag enyhe föltételek között jött létre s a török uralom a Balkán-félszigeten nem csorbított: az kiválóan az osztrák s az angol politikában időközben beállott kiábrándulás következményének tekintendő. Metternich herceg ekkor el volt már határozva, hogy Ausztria nem tűrheti meg a török uralom csorbítását a Duna, a fekete- s az adriai tengerek által határolt félszigeten.

A Gentz által Ottenfelshez intézett levélből e fejezet elején idézett sorok kétségtelenné teszik, hogy Ausztria akkori (más tekintetben persze szomorú emlékű) irányadó politikusai tisztában voltak magukkal azon veszélyek iránt, melyek monarchiánkat Oroszországnak — a török hatalom megtörésére irányzott — törekvései következtében fenyegetik. Ugyanazon levelében Gentz Angliáról is szól. Erre vonatkozó, 1824-ben irt sorai, melyek

a jelenlegi pillanatban kétszeres érdekekkel bírnak, következőleg hangzanak:

„Anglia talán, minthogy gondosan iparkodik kerülni a háborút, nem fog nyíltan ellenszegülni Oroszország első ellenségeskedéseinek. Talán el fogja még tűrni nehány, a Dunán innen és túl fekvő tartomány megszállását. Soha és se m m i k ö r ü l m é n y e k között sem fogja azonban az oroszokat Konstantinápolyig engedni nyomulni, anélkül, hogy hatalmába ne ejtené Dél-törökország valamennyi fontosabb pontját, a m i t nem gátolhat meg a föld egyetlen hatalma sem“

Ha az oroszok, kik nehány év múlva valóban megindították a háborút a porta ellen, nem állapodtak volna meg előnyomulásokban Drinápoly és Konstantinápoly között: Gentz szavai betűről betűre bekövetkeztek volna. Mert Anglia féltékenységre ébredt s már fenyegetve látta érdekeit. Az aegaei tengerben, a Dardanellák bejáratánál, erős angol hajóhad jelent meg, szemmel tartva Heyden orosz tengernagy hajóit, melyek ugyanazon tengerben czirkáltak. Konstantinápoly rögtönzött védművei pedig angol mérnökkari tisztek felügyelete alatt készültek.

Ki ne látná meg e múltban a jelent?

De ha mindjárt szembeötlő, hogy ne mondjuk: megdöbbentő hasonlatosság létezik az akkori s a jelenlegi viszonyok között: egy tekintetben nem találunk analógiát ezen események között. A régi, absolut Ausztria sokkal megelőzőbben járt el érdekeinek érvényesítése körül a diplomaciai tárgyalások terén, mint a jelenlegi Ausztria-Magyarország. Pedig akkor nem volt szabadon nyi-

latkozó közvélemény, független sajtó és parlament mely irányt jelölt volna ki a kormány politikájának.

Mondottuk már, hogy Metternich herceg súlyos tévedést követett el, midőn lehetővé tette Oroszországnak 1828 ápril 26-án hadat üzeni a porta ellen. Gróf András sy 1877-ben ugyanezt a tévedést követte el. Csakhogy míg Metternich gyorsan belátta tévedését s mindent elkövetett, hogy Oroszországot diplomacziái manőverek által visszavonulásra bírja a Balkán-félszigetről: addig gróf Andrássy-nak a san-stefanói békeszerződésre volt szüksége, hogy belássa, miszerint e hadjárat nem állott összhangzásban az osztrák-magyar érdekekkel.

Mint ezúttal, úgy akkor is a hadjárat első fele nem volt kedvezőtlen kimenetelű a törökökre nézve. Foglaljuk röviden össze a főbb eseményeket:

1828 május 7-én Kleist tábornok átlépi a Pruthot s még az nap benyomul Jassyba.

Május 12-én a kozák előőrsök megjelennek Bukarestben.

Junius 28-án a törökök hősiesség védelem után átadják Brailát, mire az orosz hadsereg zöme átvonul a Dunán, melyen Rudgevics tábornok hadosztályá már jun. 8-án kelt át.

Julius 19-én az orosz hadoszlopok elfoglalják küzdelem nélkül a jenibazari magaslatokat Sumla közelében.

Augusztus 25-én éjjel a törökök kirohanást intéznek Sumlából, meglepik és megverik az oroszokat.

Augusztus 31-én a törökök kirohannak Várnából s viaszorítják az orosz ostromló hadat.

Október 6-án éjjel az oroszok rohamot intéz-

nek Várna ellen, de nagy veszteséggel veretnek vissza. Ugyanazon hó ii-én Jusszuf pasa föladja a tarthatlanná lett várat.

November 10-én az oroszok, nagy veszteségek után, kénytelenek föl hagyni Szilisztria ostromával. . . .

Így végződött, egy félszázaddal ezelőtt, az orosz-török háború első fele az európai harctéren. Noha azonban az oroszok úgyszólván csupán Ázsiában mutathattak föl sikert: Ausztria és Anglia aggódni kezdtek azon politika következményeitől, mely lehetővé tette Oroszország hadjáratát. Azon makacs ellenállás, melyet a törökök tanúsítottak, élénk örömet keltett ugyan Bécsben és Londonban, de Metternich herceg, ki igen alaposan volt tájékoztatva keleti ügynökei által a porta segélyforrásai felől, nem titkolhatta el magának, hogy Törökországnak vesztes fél gyanánt kell kikerülnie az egyenetlen mérkőzésből.

Ezt a kibonyolódást azonban Ausztria érdekei nem tették kívánatosná. A mint tehát beköszöntött a zord idő s vele az esőzések, melyek járhatlanná tették Bulgária utait, gátat vonva egy időre az ellenségeskedéseknek: a bécsi kabinet elérkezettnek látta az alkalmat egy a béke helyreállítására célzó diplomaciai akció megindítására. Metternich herceg el volt határozva megmenteni a portát a végromlástól, szükség esetén fegyveres kézzel való erélyes föllépés által is.¹⁾

Míg azonban Ausztria e célból már 1828. nyarán kezdett fegyverkezni, a bécsi kabinet oly

¹⁾ „Geschichte der letzten fünf und zwanzig Jahre“ v. Hermes, 1845. II. 197.

terv kivitelén fáradozott, mely ha sikerül, a fegyveres föllépést fölöslegessé teszi. Azon szempontból indulva ugyanis ki, hogy a létező hatalmi viszonyok s az általános béke föntartása egész Európa érdekében áll: Metternich herczeg nem tartotta lehetetlennek koalíciót hozni létre a nagyhatalmak között a végből, hogy elvállalják a közvetítést Oroszország s a porta között s megállapítsák a békeföltételeket a két küzdő fél számára. Hogy Oroszország daczolni merjen Európa közös akaratával: nem volt valószínű. Ép az 1828-ki hadjárat eredménye mutatta meg, hogy a nagy északi birodalomnak elég erő kifejtésébe és fáradozásába kerül elbánni a portával is.

Metternich, terve kivitelére, először is Angliával kezdett tárgyalásokat. A brit kabinet élén akkor Wellington herczeg állt, ki helyesebben ítélte meg Oroszország keleti törekvéseinek valódi jelentőségét, mint elődje Canning, e nemes szabadságszeretettől áthatott államférfin, kinek a görög elem oly sokat köszönhet. A londoni kabinet elfogadta Metternich herczeg ajánlatait, ki Wellington herczeget arról biztosítá, hogy Poroszországot megnyerte már terve támogatására. Franciaország magatartásán azonban hajótörést szenvedett a koalíció terve. X. Károly féltékeny lévén az osztrák befolyásra, mely egész Olaszországban s Németország jelentős részében domináló volt, annál könnyebben volt rávehető a bécsi kabinet által tervezett együttes föllépés határozott, sőt szenvedélyes ellenzésére, mert attól tartott, hogy a Bécsben nevelt reichstadi herczeg — I. Napóleon fia — veszélyessé válhatik majdan trónjára nézve.

A király ezen aggodalmát és ellenszenvét

Oroszország párisi követe: a diplomacziái aknák és ellenaknák lerakásában és felrobbantásában fölötté ügyes gróf Pozzo di Borgo telhetőleg iparkodott kizsákmányolni Metternich tervének megíúsítására. — Az orosz diplomata nem habozott megértetni a királylyal, hogy Franciaország — az esetben, ha Oroszországgal közösen lépne föl szakadás esetén Ausztria ellen — megszerezhetné a Rajna balpartját. Metternich terve tehát megíúsult, annyival inkább, mivel a porosz kormány — értesítettvén párisi követe által az orosz politika által a francia fővárosban kivívott győzelemről — kijelenté, hogy most már nem csatlakozhatik a bécsi kormány által ajánlt tervhez. ’)

Midón Lebzelterrn gróf, kit a bécsi kabinet 1828 végén bizalmas küldetéssel ruházott föl, Londonból visszajövet megkérdezte Párisban Laferonays francia külügyminisztert, mi hirt vigyen részéről Metternich herczegnek, X. Károly minisztere így válaszolt:

„Mondja meg ön a herczegnek, hogy a király soha sem fogja kezét nyújtani egy az orosz császár ellen intézendő közös lépéshez, akár hogy őt békére intse, akár hogy más módon avatkozzék be ügyeibe.“

Sem a bécsi, sem a londoni kabinet nem tekintették azonban még elvesztettnek a játszmát. Wellington herczeg arra számított, hogy Polign a c, ki az időben Franciaországot képviselte a brit udvarnál s osztotta az angol kormányelnök külpolitikai nézeteit, Laferronays helyébe külügyérré fog kineveztetni, mely esetben fordulatot remélt Franciaország magatartásában. Polignac

1) „Preussens deutsche PoJitik“ von A. S c h m i d t. 1877.

valóban meghívott a király által Párisba, de midőn hangsúlyozni kezdte, hogy Franciaországnak Angliával és Ausztriával egyetértőleg kellene eljárnia, a király kijelenté, hogy ily egyesülés csak a háború általánosítására vezetne.

„Én Oroszországgal akarok együtt maradni — mondá a király. Ha Miklós császár megtámadja Ausztriát, fegyverkésszen fogok állani s eljárásomat a körülmények szerint fogom megállapítani. Ha ellenben őt támadná meg Ausztria: katonáimat azonnal ezen állam ellen fogom indítani. A bécsi udvar elleni háború talán hasznomra fog válni, mert véget vetne a belső egyenetlenségeknek s nagyban foglalkoztatná a nemzetet.“

E szavak, melyek idézvék Pozzo di Borgo gróf 1828 december 14-én kelt sürgönyében, az angol és osztrák kabinetek előtt kétségtelenné tették, hogy nem szegülhetnének ellen Oroszországnak, anélkül, hogy föl ne idéznék az európai háborút s szemben találják magukat egy koalícióval, mely Oroszországból, Franciaországból s minden valószínűség szerint Poroszországból állt volna. Metternich herczeg tehát kénytelen volt fölhagyni tervével s bevárni a háború kockáinak eldölését.

Ha már most összehasonlítjuk az 1828-diki helyzetet a tavalyival, következő főbb momentumokat kell constataálnuuk:

1877-ben a hadjárat első fele szerencsétlenebbül végződött az oroszokra nézve, mint 1828-ban.

1877-ben Ausztria-Magyarország tehát sokkal kevésbé tarthatott az ősz elejéig minden ponton megvert Oroszországtól — ha a plevnai ütközetek

után kényszeríteni akarta volna e hatalmat a békére — mint 1828-ban. Azonban

1877-ben gróf Andrássy nemcsak nem tön kísérletet oly koalíció létrehozására, minőt herceg Metternich tervezett 1828-ban, hanem ellenkezőleg támogatta az orosz hatalmi és hódítási törekvéseket azáltal, hogy már előbb megköteté kezeit a reichstadti megállapodás ok s a háromcsászári-szövetség által. Pedig, ha a bécsi kabinet nem köti le magát előzetesen:

1877-ben ily koalíció létesítésére sokkal több chance kínálkozott volna, mint 1828-ban, főleg ha a bécsi kabinet, mindjárt az év elején, a háború kitörésének megakadályozására iparkodott volna egyetértést hozni léte a hatalmak között. Mert ily esetben Orosz- és Németország elszigetelve maradtak volna, míg Anglia és Franciaország nyomatékjai támogatták volna a bécsi kabinetet. Anglia azért, mivel érdekei megkövetelték, hogy Oroszország ne indítson háborút a porta ellen, Franciaország pedig azért, mert a német-orosz szövetséggel szemben örömet csatlakozott volna Ausztria-Magyarországhoz és Angliához. 'S e csatlakozása annál szívósabbá vált volna természetesen, mentül határozottabban ez volt volna esetleg Németország a bécsi kabinet törekvéseit. A mi végül Olaszországot illeti: több mint valószínű, hogy e hatalom csatlakozott volna oly koalícióhoz, melynek célját a béke fentartása s az 1856-iki párisi békeszerződéshez való ragaszkodás képezi.

A hatalmak csoportosulása tehát ez esetben következő lett volna: egyrésztől Oroszországgal s a német birodalom, másrésztől:

Ausztria-Magyarország, Anglia, Olaszország, Francziaország s az ottomán birodalom.

Ki hihetné, hogy ily constelláció esetében európai háborúra került volna a sor? . . .

A bécsi kabinetet joggal vádoljuk tehát azzal, hogy Orosz- és Németországhoz való csatlakozása által lehetetlenné tette iSyyelejénabéke föntartását, oly eseményeket idézve föl ezáltal, melyeknek következményei veszélyesek Magyarországra s a monarchia biztonságára s fenyegetők az európai békére s egyensúlyra nézve.

V.

A keleti kérdés megoldása.

„Európának érdekében áll, hogy az orosz hatalom ne terjeszkedjék a Pruthon túl dél felé. Ha eljön az idő, midőn az ozman-hatalom összeroskad: Ausztriát fogja illetni első sorban a földadat visszautasítani Oroszországot s gondoskodni arról, hogy a Balkán-félszigeten orosz befolyástól ment tartományok keletkezzenek.“

B u l o w, Die Zukunft Europas“ 1847.

Pr o k e s e h - O s t e n gróf, az agg diplomata, ki nem volt sem magyar, sem alkotmányos államférfiú, a harminczas évek elején buzgón iparkodott közvetíteni a szultán s az egyiptomi alkirály között. „Reám, mint osztrákra nézve mondja egy helyen, megvilágítva álláspontját — a török birodalom föntartása és meg-

szilárdítása fontos czélt képezett.“¹⁾ így-gondolkozott egy férfiú, ki évek hosszú során át a legméltóbb képviselője volt az osztrák hagyományos keleti politikának Sztambulban.

Ma, midőn e sorokat írjuk, magyar születésű államférfin áll az osztrák-magyar monarchia élén, s magyar születésű diplomaták interpretálják eszméit és politikáját Sztambulban és" Berlinben. De a török birodalom, melynek föntartása és megszilárdítása majdnem ötven évvel ezelőtt a törülmet-szettsztrák diplomatára nézve fontos czélt képezett: ma megcsönkítva, legszebb tartományaitól és természetes védbástyáitól megfosztva, véres harcztól kimerülve és elviselhetlen súlyú békétől lánczba verve hever Oroszország lábainál.

Európa, „móritúri te salutant!“ . . .

Irányadó köreink későn ébredtek a tudatra, hogy midőn Oroszország szuronyaira bízták a keleti kérdés megoldását, csak bonyolodottabbá teszik azt. „Quid tunc?“ tehát a kérdések kérdése.

Alkalmaztatók Prokesch-Osten szavait Ausztria-Magyarországra s akkor nem lehettek kétségben aziránt, minő irányt kövessen politikátok. Mert a kire az osztrák-magyar birodalom „föntartása és megszilárdítása fontos czélt képez“, az tisztában lesz magával aziránt, hogy Oroszországot vissza kell szorítanunk a Balkán-félszigetről. Ez a legelső teendő. Ha e föladat békés utón, egy Oroszország ellen irányuló hatalmas koalíció létrehozása által oldató meg: annál jobb.

¹⁾ „Mehemed Ali, Vicekönig von Aegypten" von Grafen von Prokesch-Osten.

Világrészünk polgáriosult nemzetei csak szerencsésnek éreznék magukat, ha a háború szörnyű fűriái nem jelennének meg újra, s az Erópa nyugal-
mát, egyensúlyát, kulturális és kereskedelmi érdekeit fenyegető san-stefanoi békeszerződés mégis az eu-
rópai érdekeknek megfelelőleg volna módosítható. De ha e földadat keresztülvitele békés utón lehe-
tetlenné válik: akkor monarchiánknak a legnagyobb áldozatoktól sem szabad visszariadnia, hogy dan-
dái visszaverjék a hódító Oroszország seregeit a Prúthon át.

Szerte világrészünkben, hol barátjai vannak a hatalmi egyensúlynak, a jognak és szabadságnak, s hol súlyt fektetnek rá, hogy Oroszország ne vethesse meg lábát mostantól kezdve az új bolgár satrapiában Konstantinápoly falai alatt: nagy el-
határozásokat várnak a bécsi kabinetől. Meg fog-e felelni e várakozásoknak külügyi kormányzatunk? Mint egykor Cato, ki tógája csücskében a „há-
borút vagy a békét“ tartotta: úgy hordja kezé-
ben gróf Andrassy most a világrész s első sorban az osztrák-magyar monarchia sorsát. Mindenki tudja, hogy Anglia öntudatos és erélyes föllépése után a bécsi kormányon van a sor követni e példát. Csak meg kell ragadnia a hatalmas brit állam kormánya által nyújtott kezét: s Oroszország — mely ígéretekkel és kilátásba helyezett enged-
ményekkel leköthetni véli a bécsi kabinetet — remegni fog Anglia és Ausztria-Ma-
gyarország szövetségének következmé-
nyeitől.

De Bécsben még mindig haboznak, számítva Bismarck közbenjárására s Oroszország engedé-
kenységére, ahelyett hogy a helyzetnek és érde-
keinknek megfelelő tettekre bátorodnának. Az an-

gol tartalékosok behívása, Beaconsfield beszéde és Salisbury körirata daczára gróf Andrassy még mindig a congressus tervét dédelgeti. „Érdekeink megóvása békés utón“ a jelszó. Jó, de nem e jelszó hangoztatása közben jutottunk el a san-stefanói békéig?

De legyünk nyugton, hisz azzal biztatnak bennünket, hogy a háború meglesz, „ha nem sikerül érdekeink biztosítása békés utón.“

Így hitegették tavaly a nemzetet midőn az orosz terjeszkedés meggátlása céljából háborút követelt — azzal, hogy legyen türelmes, a kormány nem fog megengedni érdekeinkkel ellenkező államalakulásokat. Am a török uralom megsemmisítése a Balkán-félszigeten, a bolgár állam létesítése, Oroszország megfészke l ő dése a Duna s a Balkán között, Szerbia és Montenegro megnagyobbítása — s e tényeket a bécsi kormány soha sem fogja „békés utón“ megmásíthatni egytől-egyig meghazudtolják ama biztosítást, melyet Tisza Kálmán adott a nemzetnek gróf Andrassy megbízásából. ')

Nem! A monarchia érdekeit nem tudta megóvni a bécsi kormány, de ahelyett kendőzte az orosz hadviselet által tanúsított vérlázító barbarizmust, midőn követte a berlini kabinet példáját s ráirt Törökországra, hogy tartsa tiszteletben a genfi konvencziót s ne követtessen el kato-

1) A képviselőház 1877 szeptember 27-diki ülésében mondott beszédében Tisza Kálmán miniszterelnök a háromcsászári viszonyról szólva, többek között ezeket mondta: „Sőt mint már jeleztem is, mindjárt az első perczben meg volt mondva, hogy bármi legyen a háborúnak vége, a béke megkötésénél olyan, amit mi nem akarunk, történni nem fog. (Helyeslés a középén).^{1,1}

nái által kegyetlenségeket. Ah! Lesz-e majdan az utókornak egy Tacitusa, ki a nemes erkölcsi fölháborodás hangján évezredek számára fogja megörökíteni azok gyászos tetteit, kik lehetővé tették a legiszonyúbb háborúk egyikét s örködtek a főczinkos biztonsága fölött? Azon főczinkos fölött, ki feni már kését, hogy azt most vagy később belénk döfje?

Az észszerűség s az önföntartási ösztön azt követelik, hogy most, midőn kedvező, s talán visszaidézhetlenül kedvező alkalom kínálkozik rá: kifacsarjuk a kést még vértől párolgó kezeiből.

Visszavetni tehát Oroszországot a Balkán-félszigetről — ez a legsürgősebb föladat, melyet Ausztria-Magyarországnak teljesítenie kell, ha biztosítani akarja nagyhatalmi állását, keleti érdekeit és jövőjét. Ha a „status quo ante bellum“ visszaállíthatlan is: az következik-e ebből, hogy Oroszország örökölje az uralmat a Balkán-félszigeten? Vagy pedig az-e, hogy Oroszország és monarchiánk osztozzanak ezen uralomban?

Nem! Van a kérdésnek egy más megoldása is. S ez az, hogy azon nagy földterület, melyet a san-stefanói béke megkötéséig európai Törökországnak neveztek, kiragadtassék a moszkovita uralom, védnökség és befolyás karmai közül, hogy aztán Európa közös beleegyezésével „öntessék formába a megolvasztott érez.“

Minden más megoldást a leghatározottabban

kellene perhorreskálnia a bécsi kormánynak, bármily csábítón hangozzanak is azon syrén-hangok, melyek Oroszországgal való „kiegyezkedésre“ és török terület elfoglalására ösztönzik. S ilyenekben nincs hiány. Csodálatos, mily különböző oldalról ajánlják a bécsi kabinetnek, hogy engedje uralkodni Oroszországot a Balkán-félsziget keleti része fölött s ragadja magához az uralmat a nyugoti rész fölött.

Itt van mindenekelőtt Bismarck herceg, ki — ő tudja legjobban mért — gróf Andrásst kezdettől fogva arra sarkalta, hogy keresse a monarchia súlypontját keleten. Nem ajánlták-e a sajtóirodája által sugalmazott lapok s első sorban a „Norddeutsche Alig. Zeitung“ félreérhetlenül s ismételve Bosznia s a Hercegovina elfoglalását? Eljön bizonyára az idő, midőn minden kételyt kizáró adatok alapján fogja constatálhatni a történetíró, hogy gróf Andrásy megindult már néhány év előtt a Bismarck herceg által jelzett utón s hogy az uralkodó dalmáciai utjának és Albrecht főherceg utazásának Horvátországban más célja volt a pusztá látogatásnál.

Itt van továbbá Oroszország, mely hogy elejét vegye az angol-osztrák-magyar együttes eljárásnak, Bécsbe küldötte a „hazugság atyját“ (miként a törökök Ignatieff tábornokot nevezik), hogy a czár nevében a Balkán-félsziget nyugoti részére utalja irányadó köreinket.

Itt vannak aztán a horvátok, kik leplezetlen szószóloi az annexio politikájának.

Itt vannak a szlávbarát feudalisták, kiknek Bosznia, Hercegovina és Albánia azért kell, hogy megdönthessék a dualismust, létrehoz-

zák a foederalismust és szláv állammá tegyék Ausztria-Magyarországot.

S itt vannak végül a centralisták, kik a szláv elem segélyével a magyar államiságot akarják kiforgatni sarkaiból, hogy Magyarországot a közös birodalmi tanács aklába tereljék.

A magyar nemzet útjában áll mindannyijuknak, s innen azon gyűlöletes, sárepétől tájtétkzó kifakadások és támadások, melyeknek oly számos oldalról van kitéve.

Útjában van a német kormány politikájának, melynek számításaival nem fér össze, hogy Magyarország megakadályozni törekszik azon hatalmas kéz nyomását, mely foglalásokra tuszkolja a bécsi kormányt.

Útjában áll Oroszországnak, mert a magyar nemzet tiltakozik leghangosabban az orosz terjeszkedés ellen és sürgeti háborúra az irányadó köröket.

Útjában áll a horvátoknak, feudalistáknak és centralistáknak, mert perhorreskál minden foglalást s ekkép akadályokat gördít terveik megvalósulása elé.

Oh, lennének bár hasonló a szírihez, melyen megtörik a bős hullámok hatalma! Körülvéve ellenségektől s félreértetve azok által, kiknek a magyar nemzetben a habsburgi monarchia támoszlopát kellene látniok: nagyobb egyetértésre, politikai öntudatra és erőkifejtésre van szükségünk, mint valaha.

Őrütség vagy roszakarat vádolhatja tehát csupán a magyar nemzetet azzal, hogy ellensége

a monarchiának, a miért visszalöki a foglalás ter-
vét s követeli vagy érdekeinek teljes megóvását,
vagy az Oroszország elleni háborút Anglia szövetsé-
gében. Pedig ily vádakban nincs hiány. Né-
metország el van árasztva röpiratokkal, melyek a
leggyűlöletesebb színekben tüntetik föl a magyar
elemet s magatartását a keleti kérdéssel szem-
ben. ') A monarchia szláv sajtója napról-napra sze-
münkre hányja, hogy mi akadályozzuk a monar-
chiát „keleti missiója“ teljesítésében.

De hát alapsak-e e különböző oldalról föl-
hozott vádak?

Nem, mert a magyar nemzet, midőn ellenzi a
foglalás s az Oroszországgal a Balkán-félszigeten
való osztozkodás politikáját, sokkal helyesebb ér-
zékét tanúsít a közös monarchia érdekei iránt,

1) Valamennyin túltesz: „Das Dreikaiserbündnis; die
Lösung der orientalischen Frage.“ E centralista szem-
pontból irt röpirat a magyar elem magatartásának tanúsítván, hogy a
bécsi kabinet nem fogantatosította még az annexió politikáját, Magyar-
ország államiságának eltörlését és Törökország fölcsztását követeli,
Anglia kizárásával. A foglalás politikája magyar dár dú-
sainak kedvéért ide igtatjuk a röpirat zárszavait. Szerző a dualis-
mus eltörlését és birodalmi közös parlamentet követelvé, így szol:

„Hogyan mehetne azonban végbe ily átalakulás, anélkül hogy
a magyarok nyílt forradalomra hajtatnának? A felelet a keleti kérdés
megoldásában fekszik. A megoldás egyetlen szóban foglaltatik s e szó:
háromcsászár szövetség. A nemesis csak igazságos lenne,
ha gróf Andrassy saját kezével fonta volna a selyem zsinórt, mely
megfojtandja a magyar gögöt. Ausztriára nézve még ma sem késő benső
szövetségre lépni Oroszországgal, melyet Németország erkölcsileg és
tényleg támogatna. Czarigrad jelszava Oroszországnak. Ausztriának csak
meg kell határoznia az árt, melyért Konstantinápolyi átengedi az oro-
szoknak. A háromcsászár-szövetség új, szélesebb alapját Törökország
felosztásának kell, képeznie, Anglia leghatározottabb visszautasításával.

„Ausztriának akcióba kell lépnie azonnal. Ha azonban seregei a
keletre indulnak, csak egy irányban mehetnek, t. i. Magyarorszá-
gon át. S mialatt a hadsereg, az osztrák állam egyetlen tényezője,
melynek egységét nem rabolhatta még el a dualismus, át készülne
lépni a határokat, hogy véglegesen megoldja a keleti kérdést: meg
kellene történnie azon transzakeziának is, mely
utat nyitand a centralismusnak Nag y-A u s z t r i á b a n.”

mint azon gyanús „barátok“, kik hatalmi, stratégiai, gazdasági s a jó ég tudja még miféle szempontokból ajánlják a bécsi kabinetnek a területszerzést Törökország rovására.

Helfert bárónak azon hangzatos mondata, hogy „Ausztriának nagyobbá kell válnia idővel, nehogy idővel kisebbé váljék: egyszerűen absurdum. Nincs állam Európában, melynek a hódítási, illetőleg terjeszkedési politikától annyi fontos oka volna tartózkodni, mint Ausztria-Magyarországnak. Egy állam, melynek nemzetiségei kifelé gravitálnak s egyesülni vágyanak fajrokonaikkal, csupán fölidézne fölbomlási processusát, ha területszerzés által szaporítaná ezen elemeket. Sem a foederalismus, sem a centralismus rendszerének inaugurálása (hogy egészen eltekintsünk Magyarország államiságától) nem képezne óvszert ezen processus ellenében.

Vagy azt akarják talán a monarchia megnagyobbitásának szószólói, hogy a bécsi kabinet egyesítse a Habsburgok birodalmában valamennyi kifelé gravitáló nemzetiség fajrokonait? Akkor el kellene foglalnunk Szerbiát és Romániát is, két oly tartományt, mely állami önállóságnak — és Magyarországénál nagyobb állami önállóságnak — örvend. Beleegyeznének-e ebbe az európai hatalmak? S ha igen: szilárdabb, erősebb s életképebb volna-e akkor a monarchia? Centralismus, trialismus, vagy foederalismus segítségével vélik-e kormányozhatni e heterogén elemeket? S a magyar nemzet s az osztrák németek csak amúgy könnyedén ragdatnák-e ki kezükből a vezérszerepet, hogy a szláv túlsúly legyen uralgóvá nemzetiségi, politikai és culturális érdekeik rovására?

A terv kivihetlensége magukban a fölvetett

kérdésekben fekszik. S még mindig nem szóltunk Oroszországról és Németországról, e két szomszédos nagyhatalomról, melyek közül az első a panslavizmus, a szláv világhatalom lobogóját tűzte ki, míg a másik a német egység eszméjét képviseli.

E pontnál meg kell állapodnunk kissé.

Sokan — s köztük nem csekélyebb államférfiú mint Kossuth Lajos — azon föltevésből indulnak ki, hogy a berlini kabinet politikája Ausztria-Magyarország föntartását és consolidálását elsörendő német érdekek tekinti.

Hogy annak kellene tekintenie, azt eléggé hathatósan indokolják azon veszélyek, melyek Németországot Ausztria-Magyarország fölbomlása s az orosz uralomnak talán a Lajtáig való kiterjesztése esetében fenyegetnék. Németország biztonsága és hatalmi állása illuzoriussá válnék, ha Oroszországnak sikerülne egyesíteni a caesaropapismus lobogója alatt valamennyi szláv törzset, megosztokodva monarchiákon Németországgal. A német birodalom gyarapodása ez esetben eltörpülne azon óriási hatalommal szemben, melyet egy ekkép megnagyobbodó Oroszország képviselne.

Az egyesült nagy szláv birodalom 110 vagy 120 milliónyi lakosságával oly roppant súlylyal nehezednék Németországra, mely az osztrák koronatarományok annexiója után sem bírna 55 millióval nagyobb lakosságnál — hogy cselekvési szabadsága azonnal megszűnnék.

Németország ily esetben be lenne ékelve Franciaország és Oroszország közé. Nem kellene

aztán egyéb, mint hogy e két hatalom szövetségre lépjen egymással a német birodalom ellen — s Bismarck herceg nagy alkotása fölött megkondulna a halotti harang.

Monarchiánk főállása és megszilárdulása tehát valóban elsőrendű német érdek, s el fog jönni az idő, midőn nem akad majd a Rajna s a Spree között egyetlen komoly, német politikus sem, ki Ausztria-Magyarország közvetett vagy közvetlen meggyengítését összeegyeztethetőnek tartaná Németország hatalmi állásának és a német egységnek érdekeivel.

Nyomós okaink vannak azonban kétségbe vonni, hogy a berlini kabinet, illetőleg Bismarck herceg így vélekednék.

Nem hiszszük, s nem hittük ugyan sohasem, hogy monarchiánk szemben találná magát Németország fegyveres erejével, ha akár tavaly törekedett volna megakadályozni szuronyaival az orosz terjeszkedést, akár ma szállana síkra a moskovitizmus ellen.

De minden barátság daczára, melylyel Bismarck herceg Andrássy iránt viseltetik: az a meggyőződésünk — se meggyőződést nem a német államkancellár szavaiból, hanem politikájának irányából és tetteiből merítettük — hogy a berlini kormány a német terjeszkedési politikának kedvező eshetőségek beálltára számít, midőn a bécsi kabinetet területfoglalásra s délszláv törzsek beolvasztására buzdítja.

Bismarck herceg előtt nem lehet titok, hogy Magyarország államisága Lajtán innen, a német elem suprematiája pedig azon túl a legkomolyabban lenne veszélyeztetve, ha a monarchia szláv eleme szaporodnék. A reakció

akár centralismus, akár foederalismus, vagy tisztán szuronyhatalomra támaszkodó absolutismus alakjában lépne is föl mindenkor fölhasználhatná kész eszközül a szláv, s főleg a délszláv elemet a dualismus megdöntésére.

Mi lenne azonban ily merénylet következménye? A chaos: egyrészt a magyar nemzet kétségbeesett harcza a szlavizmusra támaszkodó reakció ellen s e harcz alapjaiban rázkódtatná meg a monarchiát — másrészt pedig az osztrák németek föll a r t ó z h a l l a n g r a v i t á c z i ó j a Németország felé; végül pedig, minden valószínűség szerint, az orosz közbelépés.

Nem volna-e hasonló eshetőség föltötte kínáló — hogy is mondjuk csak, nehogy valódi nevén szólítsuk a gyermeket — a német egyesség betetőzésének művére?

Igaz ugyan, hogy ez maga után vonná Németországra nézve a főntebb kifejtett veszélyeket. S itt aztán önként fölmerül a kérdés: Bismarck herczeg államférfiul genialitása nem ad számot magának e veszélyekről? . . .

Ki tudna felelni biztosan e kérdésre.

A legnagyobb elmék is tévedhetnek s tévedéseik rendszerint nagyobbak és végzetesebbek, mint a köznapi szellemeké.

Lehet, hogy Bismarck elragadtatva az 1866-diki és 1870-diki sikerektől, túlbecsüli a katonailag mintaszerűn szervezett német birodalom erejét.

Lehet, hogy eljárásának rugója azon meggyőződés, hogy Oroszország annál gyengébbé válik, mentői inkább növeli területét. A történelem e tekintetben nem egy példát mutat föl.

Lehet, hogy földadatának tekinti valamennyi német törzs egyesítését. . . .

Ki tudná, minő gondolatok rejtőznek a „vas és vér“ politikája férfiának érczhomloka mögött? Mi csupán azt tudjuk, hogy Bismarck herczeg nem követ monarchiánk fonál-lása és megizmosulása érdekeinek megfelelő politikát, midőn a bécsi kormányt a Balkán-félsziget nyugoti részének elfoglalására ¹⁾ sarkalja, Oroszországot pedig erkölcsileg a leghathatósabbban támogatja.

Hogy e támogatás anyagivá válhatnék, attól nem tartunk. Bismarck herczeg azon pillanatban Anglia oldala mellett találná a fegyverkész Franciaországot, a melyben tettleges segílyt akarna nyújtani Oroszországnak, egy angol-osztrák-magyar-orosz konfliktus esetében.

Németország fegyveres föllépésétől tehát nincs mit tartania irányadó köreinknek. De ha bonczol-gatják az okokat s hátsó gondolatokat keresnek:

¹⁾ Nem lesz érdektelen fölemlíteni, hogy egy Lipsében közelebb megjelent röpirat („Ö s t e r r e i c h und dér Congress“) vádat emel gr. Andrassy ellen amiatt, hogy nem foganatosította az annexio politikáját, még mielőtt Oroszország beleegyedett a keleti zavarokba. E röpirat szerint gr. Andrassy már jóval a keleti válság kitörése előtt birtokában volt egy p r o g r a m m n a k, melynek keresztülvitelére Németország följajnlta jó-akar a t u támogatását. E program értelmében a bécsi kabinet hozzá is kezdett látni a keleti kérdés megoldásához. „Tényleg az elő-készületek megtörténtek Románia és Szerbia függetlenségi kérdésének megoldására. Bosznia s a Herczegovina újjáalakítása (sic 1) küszöbön állt. A felkelők első harcaikat osztrák fegyverekkel vívták a félhold ellen“ stb.

Lényegileg ugyanezt mondja egy másik, általunk már idézett röpirat is („D a s D r e i k a i s e r b ü n d n i s s“). Eszerint Bismarck herczeg monarchiáknak, kárpótlásul a Németországban elvesztett hegemóniáért, a keletet ajánlta föl.

Ugyan ki nem kiált föl: Timeo Danaos et dona ferentes!

fontos indokaik lesznek tartózkodni a berlini kormány által ajánlt annexiótól s az Oroszországgal való megegyezéstől, úgy a mint azt S z e n t - P é t e r v á r o t t szeretnék.

A keleti kérdés megoldása tehát az Oroszországgal való közvetlen kiegyezés s a Balkán-félsziget megosztása alapján lehetetlen lévén — mivel ily megoldás következményei a bel- s kül-ügyi katastróphák egész sorát idéznék föl a bécsi kabinetnek nem szabadna haboznia az Oroszország által Európa beleegyezése nélkül, a san-stefanói békeszerződésben eszközölt, s a párisi békét aláírt hatalmakra nézve semmis megoldást a leghatározottabban visszautasítani, s a monarchia érdekeinek megfelelő megoldási módozatot követelni.

E megoldás részletei következők lennének:

1. Románia teljesen független állam marads megtartja Bessarábiát. Területe semlegesnek nyilvánítottatik.

2. Bulgária név alatt egy új, a porta főhatósága alatt álló tributárius állam alakítottatik, melynek déli határát a Balkán képezi. Fejedelme nem lehet az orosz uralkodó-ház tagja vagy közel rokona.

3. A Duna semleges folyamnak nyilvánítottatik. A partja mentén, bolgár területen levő várak leromboltatnak. A Dobrudcsa török birtok marad.

4. Szerbia független állam marads s határai némi „kikerekítéssel“ ugyanazok lesznek, melyekkel mostanáig bírt.

5. Bosznia s a Hercegovina megmaradnak

a porta főnhatósága alatt, önkormányzatot, keresztény kormányzókat s egyéb reformokat kapnak.

6. Montenegro határai szűkebbre vonatnak az előzetes békeszerződésben megállapítottaknál s kikötőt nem kap.

7. A porta visszakapja Ruméliának azon részét, melyet a san-stefanói békeszerződés „Bulgáriához“ csatolt. A keresztény alattvalók itt is, mint egyáltalán a porta területén mindenhol teljesen egyenjogúsítatnak a muzulmánokkal.

8. Az oroszok három hónap alatt teljesen kiűrik a megszállva tartott tartományokat.

9. A Bosporusra s a Dardanellákra vonatkozó határozatok érvényben maradnak.

10. Az európai hatalmak semlegeseknek nyilvánítják a török tartományokat.

Általános körvonalakban ezek lennének a megoldási módozat főbb részletei.

Nemcsak nem tartunk attól, hogy egy, a Duna, Szerbia, a fekete-tenger s a Balkán által határolt, Oroszország védnöksége alól kivont s egy, pl. a bajor vagy szász királyi családból származó fejedelem által uralt souzerain bolgár állam veszélyessé válhatnék a portára s érdekeinkre nézve, sőt inkább az a meggyőződésünk, hogy ily (szűkebb határok közé szorított Bulgária) igen alkalmas volna Szerbia ellensúlyozására. A bolgár s a szerb elem közti antagonizmus még nagyobb, mint a görög s a szláv elem között főnálló érdekellentét és ellenszenv.

A san-stefanói b é k e s z e r z ő d é s által teremtett, két tenger által határolt, Konstantinápoly s z o m s z é d s á g á i g terjedő, orosz szervezettel boldogított nagy bolgár államnak azonban nem szabad

létrejönnie, ha van eszély és erély irányadó köreinkben.

Semmiféle áldozattól sem szabadna visszarriadnia a bécsi kormánynak, hogy megakadályozza, mikép a Duna s az aegaei tenger közti nagy földterületen orosz provincia keletkezzék.

Szövetség Angliával.

„Tudom, hogyha ezen ország háborúba bocsátkozik: lobogója alatt fogja találni Európa mindazon népeit, melyek féltékenyek szabadságukra és függetlenségükre.“¹⁾

Canning.

A kérdés az előadottak után csupán az, hogyan érhető el a keleti kérdés megoldása az osztrák-magyar érdekeknek legmegfelelőbb módon: más szavakkal, hogyan szorítható vissza Oroszország a Balkán-félszigetről és Romániából?

A gróf Andrassy által a san-stefanói békepontozatokhoz tett „alázatos glossákkal“ bizonyára nem.

A congressus tervének dédelgetése s az abdikálás és impotentia politikájának folytatása által még kevésbé.

Ha nem csálnak a jelek, gróf Andrassy politikája ismét tovább siklik a lejtőn, melyen pillanatra főnakadt. A Németország gyanús közbenjárására való számítás, a Bratianoznak adott kosár, az Angliával szemben tanúsított rezervált magatartás s azon

¹⁾ „Geschichte der letzten fünfundzwanzig Jahre“, von Hennes I. 414 l.

lanyhaság és erélytelenség, melylyel a bécsi kabinet Oroszországgal szemben föllép: arra az aggodalomra jogosítanak, hogy a külügyi kormányzat annyi végzetes tévedés után most készül elkövetni a legveszélyesebb hibát.

Miért kapaszkodik gróf Andrassy oly görcsösen a congressus szalmaszálába?

Nem a congressus, hanem egyedül az érdekeikben fenyegetett hatalmak koalíciója alkalmas engedékeny ségre bírni Oroszországot s biztosítani az általános európai s a speciális osztrák-magyar érdekek megóvását.

A hatalmak megbizottainak akadémiai vitái a congressus zöld asztalánál nem fogják megrémíteni Oroszországot. A san-stefanói szerződésből soha sem maradna fõn annyi, ránk nézve sérelmes pont, mintha a congressus tanakodnék fölöttük. Tollvonásokkal, a diplomatak értekezletében, Oroszország nem fogja megsemmisíteni azt, a mit vérrel s vassal, iszonyú áldozatok árán szerzett.

Nem! Ha a bécsi kabinet csakugyan tudja, hogy az Európa beleegyezése s jóváhagyása nélkül megkötött béke monarchiánkra nézve a veszélyek túltömött Pandora-szelenczéjét képezi: akkor csatlakoznia kell Angliához, azonnal, őszintén, loyálisan; csatlakoznia úgy, hogy Európa mielőbb meggyőződjék az angol-osztrák-magyar szövetség tényérõl.

E szövetség nem a háború, hanem egy nagy és félelmetes koalíció jegeczesedési pontja; oly koalícióé, mely pusztá léte s követeléseit által enge-

dékenységre kényszerítheti Oroszországot.

Miből merítjük a hitet, többet mondunk: a szilárd meggyőződést, hogy az Anglia s a monarchiánk közötti szövetség európai koalícióra fog vezetni?

Merítjük a Franciaországban uralgó republikánus többség irányadó lapjainak hangulatából; merítjük azon oroszellenes működésből, melyet ezen állam nagykövete Stambulban kifejt; merítjük azon tudatból, hogy Franciaországnak az angol-osztrák-magyar szövetség esetében multhatlanul állást kell foglalnia, s hogy érdekei tiltják a Németország által támogatott Oroszország mellett foglalni állást; merítjük végre azon nagyjelentőségű fordulatból, mely Oroszország parlamenti s kormányköreiből történt, s melyről az olasz kamarában a napokban lefolyt „keleti vita“ ékesszólón és örvendetesen tanúskodik.

Ausztria-Magyarországtól függ, hogy létesüljön-e ezen koalíció, avagy nem. Ha gróf Andrássy elfogadja az Anglia kormánya által kínált szövetséget: akkor az orosz dolyf s elbizakodottság napjai megvan-nak számlálva, s Oroszország meglenne verve, mielőtt egyetlen ágyúlövés dördült volna el. Igen, megverve s legyőzve, mert Németország, még ha kedvet érezne is magában fiai vérét ontani a moskovitizmus és szlavizmus ügyéért: óvakodnék tetteleg támogatni Oroszországot egy négy nagy hatalomból s a portából és Romániából álló koalíció ellenében.

Akkor aztán, de csakis akkor, volna értelme a congressusnak. A helyzetet

föltétlenül domináló koalíció ez esetben sikerrel oldhatná meg a hatalmak megbízottainak tanácsstermében a keleti kérdést, tekintettel a hatalmak közös és külön keleti érdekeire. Sikerrel igen, mert ily viszonyok között alakulandó s megtartandó congressus határozatai nem diplomacziái maculaturát, hanem parancsszavakat képeznének Oroszországra nézve.

Az Angliával való szövetség tehát az, mely megmentheti a monarchiát s Magyarországot a bécsi kabinet által eddigelé követett téves politika vészes eredményeitől s legtöbb biztosítékot nyújt aziránt, hogy érdekeinket békés utón is megóvhatjuk.

Ha mindazonáltal ily szövetség létesülése esetében sem mutatkoznék Oroszország hajlandónak lemondani azon rendkívüli előnyök nagy részéről, melyeket számára a békeszerződés biztosít: akkor itt a pillanat kibontani a zászlókat a király, a nemzet s a monarchia érdekében, s a hazafiúi lelkesedés dörgő hangján kiáltani:

Csatára föl! Csatára!

Tartalom

I. Bontsátok ki a zászlókat	3
II. „Esetről-esetre.“.....	6
III. A nemzet kötelessége.....	11
IV. Herczeg Metternich 1828-ban és gróf Andrássy 1877-ben.....	17
V. A keleti kérdés megoldása	29
VI. Szövetség Angliával.....	44